

Euskadiren kontzeptua galdu zaigu

Joxe A. Otaegi

Grabea hori da, nire ustez. Herri bat omen gara, baina bakoitza bere tegian atrintxeratu da jadanik, PNVtarrak PNVn, HBtarrak HBan, EEtarrak EEan, Eliza kanpandorrean, ontzak kukuleihoan, eta inori ez dio axola bestea zer dabilen, denak ibili arren nahikoa larri eta Euskal Herria bera apenas 68an edo 75an baino askoz hobeto.

Ezkerra eta Errekaren detentzioak, esate baterako: lehengo EEren beraren arazoak izango ziren, baina ez ziren gutxiago Euskadi osoaren arazoak, holako Estatu boterearen abusadioek edozeini doakion printzipiozko problema bat planteatzen dute eta beste gabe. Manifestapenak eta protestak horren kontra egitea EERI berari zegokion lehenengo. Baina ez dut uste hari bakarrik tokatzen zitzaionik: ez da ikusten, zentzu nazional askorik ezezen, zentzu zibiko handirik ere, besteen aisa desentenditze horretan.

Adibide hutsa da eta ez diot eman nahi adibidearena beste inportantziarik. Duda gabe, Alderdi bakoitzak bere antzeko kasuak aipatu ahal izango lituzke: nola bera ere makina bat aldiz bakar-bakarrik aurkitu izan den, beste Alderdi guztiek abandonatuta, inoren laguntza eta solidaretasun gabe. Konforme.

Hau idazten ari naizen momentuan, Urbiola preso dago: uste dut nahiko grabea dela, gure politikaren sentidoaren aldetik, gure instituzio demokratikoen balioaren aldetik, espresio libertatearen eskubideen aldetik, edozeini zor zaion errespetoaren

aldetik..., justiziaren kapritxo krudelen aldetik, justizia zenbait Estaturen eta legeren esku dagoenean. Preso Pikabea ere. Egungo detentzio berriak. Igande goizez tiroka ibili dira Durangoko kale erdian terroristak. Markinan doilorkeriaz bi mutil zauritu dituzte modu txarrean Goardia Zibil (ez) omen zirelako batzuek. Ez da inoiz argituko noski zeintzuk izan diren gaizkileok. Etab., etab. Horiek ez dira Alderdi arazoak, Alderdiaren bati edo besteri doazkion arazoak. Guztionak ez badira, ez gara ezer guztiok.

Lehenago, torturen arazoak, esate baterako, herri hau bero-bero jartzen zuen, torturatuak zein Alderditakoak ote ziren asko galdetu gabe. Grebak eta protestak altxatzen ziren, Frantziako poliziak espainolari iheslari batzuk eskuratzen bazizkion: holakorik apenas ikusi da olandesak gauza bera egin duenean... Hori sektore jakin baten arazo bezala geratu da. Hor dago torturen arazoa, komisio santu bati abandonatuta.

«Demokraziak» zatikatu egin gaitu. Alderdikatu. Euskadi taldekatu, alderdikatu, egin da. Giza eskubideen defentsa taldekatu, alderdikatu, egin da. Hau da, gizona zatikatu da eta alderdikatu. Giza eskubideak, duintasuna, gizona bera, «Euskadi», ez dira berdin sentitzen nor bere Alderdian eta bestearenean.

Borroka soziala eta politikoa ere banatu egin dira. Michelin, Nervacero... Berdin borroka politikoa eta kulturala: ikus eskal prentsak azken aldia sofritzen duen abandonoa.

Ezaguna da hori dena. Horrelako lantuak honez gero jende askori entzuten zaizkio. Edozein Alderditako jendeari. Eta egia da, «demokraziak» nahitaez ekarri behar zigula horrelako zerbait. Baina, gauzak horrelaxe direla eta, nahitaezko prozesu bat omen dela eta, nik ez dut uste beste gabe hor konpon uztea daukagunik arazo hau. Prozesu positiboegia behintzat ez da, prozesu honen alderdi positiboena ez behintzat, eta pentsatu beharrean gaude, zer ari zaigun gertatzen.

Lehenengo, orain ikusten da, orduan baino hobeto, frankismoaren pean generabilen gure Euskadiren kontzeptua, orduan batzuek kritikatu ohi zutenaren kontra, ez zela politiko hutsa, «nazionalista» hutsa, kontzeptu formal soila eta indeterminatua, edukin sozial konkreturik gabekoa. Politiko hutsa eta formal soila, orain ari da bilakatzen.

Orain ari da Euskadiren kontzeptua Estatutu baten, Alderdi interes konkretu batzuen, programaren baten, neurri eskasak

hartzen. Hauek dute gaur Euskadiren kontzeptua sostengatzen (Euskadiren zenbait kontzeptu), alderantziz beharko zukeena.

Lehen, frankismoaren pean, karga demokratiko eta humanista aberatsa zuen oraindik Euskadiren kontzeptuak, PNVtik ETAraino, eta guztiok kapaz ginen Blanco Chiviteren gartzelaz edo preso komunen egoeraz justu Euskadi-zale, abertzale, gisa indignatzeko eta asaldatzeko. Gizonak zerbait esan nahi zuen, Alderdiak eta ideologiak gabe. Eskubideak haragi eta hezurrezkoak ziren.

Lehen, «Euskadi» aipatzen genuenontzat, izen horrek exijentzia batzuek adierazten zituen. Exijentzia demokratiko eta humanistak. Herri eta giza eskubideen defentsa kontsekuentea. Postura garbi bat, blokeen eta ideologiengainetik ere. Opor-tunismorik eta konpromisorik gabe.

Euskadi kontzeptuaren inguruan, orduan ere, proiektu politiko desberdinak bururatzen zirela, begien bistan dago. Zegoen, baita orduan ere. Zergatik idealizatuko dugu iragana. Inork ez du inoiz pentsatu PNVk eta ETAk asmo berdinak zerabiltzatenik. Baina politika bere inguru guztian etikarekin mugatzen da, gizonarekin, hots, politikak beti ere gizonaren eta komunitatearen eta komunitate bizitzaren kontzepzio bat suposatzen du. Eta, zapalkuntzak berak eraginda ere, giza eta komunitate eskubideen kontzientzia hori biziagoa zen eta orokorki denok konpartitua goa zen orain baino. Orduko deklarazioak —Elizarenak, Alderdiak— errepasatuz ageri denez, orduan giza eta herri eskubideak hitzetik hortzera eta solemneki aipatzen ziren, orain piska bat bitxi irudituko litzaigukeen insistentziarekin. Gutxienez sintoma nabarmena bait da. Euskadi, batez ere aspirazio batzuen espresioa zen, eta inolako edukirik bazuen, demokratikoa eta humanista zen. Hots, etikoa.

Baina demokrazian eta giza eskubideen erreinuan ote gabiltza egiaz?... Hobe dugu oraingoz alde bat utzi galdera hori. Orain «Euskadi» denek aipatzen dute eta, Beltzak saminki erreparatu ohi duen moduan, denak dira abertzaleak edo Euskadi-zaleak, UCD ere bai, baina abertzale batzuk beste abertzale batzuen gartzelatan daude. Batzuen Euskadi besteen gartzela da. Euskadi izenak edozer gauza esan nahi du, ez du ezer esan nahi.

Dena dela, ez gaude Francoren pean, ez nuke iragan denboren nostalgiko bezala ihardun nahi («contra Franco vivíamos mejor»), orduko gure idealen harmoniari edo solidaretasun nazionalari ondotik eder eta mira eritiz (zerbaiti mira eritzi, zer-

baiten mira izan: *añorar, sentir nostalgia*). Ez diegu ukatuko nahitaezkoak omen diren prozesu horiei berea. Eta orduan ere gure harmoniak eta solidaretasunak beti ziren franko problematikoak.

Gauzak diren bezala dira. Borrokak eta diferentziak ezinbestekoak dira Alderdien artean, Euskadiren kontzepzio politikoari buruz, eraman behar den estrategiari buruz, etab. Eta ezinbestekoa edo da, giza eskubide sakratuenen defentsan ere, kasu konkretuaren aurrean, Alderdien artean interes konfliktuak sortzea.

Baina ez dezagula nekearen nekez orain amore eman, «errealitateen» aurrean, eta terrore frankistaren urte beltzetan zein zen gure guztion xedea ahaztu. Euskadi egin nahi genuen. Gu guztion xedea zen Euskadi berregitea. Gure gutziona. Baina Euskadi, gure helburuetako Euskadi, ez zen formula politiko abstraktu bat, ez zen *res publica* bat soil, paper batetan definitua (hala-holako Estatuturen bat edo): gure ametsetako Euskadi, lehen-lehenik, emakume eta gizon guztientzako sorterrria eta aberria bezala bururatzeko genuen. Herri eta pertsona bezala zor zaigun begirunearen espresio eta proiektio bezala. Edozeinek bere nottasuna duintasunez burutzeko espazio bezala. Eta hori denoi berdin zor zaigu: Estatutuari baitetsi diotenei, ezetsi diotenei, eta Estatutua porru bat axola zaienei. Ez da elkarbizitza posibilitatzeko minimo demokratiko bat besterik.

Hemen egunoro ikusten ari garenak, ordea, ia izenik ere ez du. Egunak joan, egunak etorri, gaur egurra eta bihar burla, desprezioa eta zanpaketa egunoroko ogia. Boterearen zinismoak ia marka denak hautsi ditu: bai legedian bertan (*Ley Antiterrorista, Seguridad ciudadana*), bai legalitate (ofizial) barruko praktiki politikoan (transferentzien arlo luzea, etab.), zer esanik ez legalitate barruko praktiki poliziakoan, berdintsu baita legalitate insecuruagoetako eremuetan (HBak etengabe dituen gorabeheretan), bai legezketasunetik kanpora deklaratu diren edo noiznahi deklaratzeko diren pertsonetan, instituzioetan nahiz arazoetan.

Ondarroan bere pistola galdu omen zaio (berdintsu da lapurretan egin badiote ere) Goardia Zibilen bati. Beraz, gartzelara mutil bat. Zein? Lapurra? Ez, edozein, tokatu zaiona. Eta guziz arrazoizkoa den gisa, ez omen dute askatuko pistola ager dadin arte. Klaro.

Egunoro detenitu berriak eta salakuntza gogorak periodikotatzen: Sandia eta Mendia detenituak, ETArekin kolaboratzeagatik. Bi kontzejal, gainera. Santanderren ostutako Goma-2 gordetzeko behebarru bat prestatu ere egin omen zuten. Gauza garbia, itxuraz. «Horrelatsu izango da, pentsatzen duzu, datu hain konkre-

tuak ematen dituztenerako». Egun batzuk geroago: «Los dos concejales de Herri Batasuna... puestos en libertad por el Juez, sin fianza». Deusez, beraz? Komeria hutsa, komeria ondo tristea? Komeria bai, baina deusez dagoenik ezin esan halere: bi kontzejal horietako bat «ha comparecido ya, jarraitzen dugu periodikoa irakurtzen, tres veces ante la Audiencia Nacional en los últimos seis meses y en todos los casos fue decretada su libertad».

Hemen, hiritarra, inolako defentsa gabe dago. Ez du merezi adibideak multiplikatzea.

Esan nahi bait da: hemen, hiritarra, azkenean, komunitate gabe dagoela. Isolaturik, atomizaturik. Artikulatu ezinik. Dretxo gabe. Sozietate gabe. Zakurrek ehiza bezala akosaturik alde guzietatik. Hemen, komunitate bizitzarik ez da posible. Denok obliga gaitzaten eta egiaz obligatzen gaituzten baliogoen sistema bat ez dago. Askatasuna, giza duintasuna...: Alderdi bakoitzak ematen die bere zentzua. Baina ez deribazio sekundarioetan, oinarri-oinarrian bertan. Hiritarra, botere ilunen zangoean eta partidismoen desanparotan, ezer ez da, gizon bezala, norbaiti nolabait bere estrategian «aprobetxagarri» gerta dakioketena baino gehiago.

Euskadiren oinarritzko problema bat, beti esan dugu, bere desartikulazioa da. Juridiko-instituzionala, politikoa, kulturala, linguistikoa, etab. Baina orain Euskal Herria (egunotan «deterioro social» esaten da) bere barren-barrendik ari da desartikulatzen, puskatan erortzen. Grabea hori da. Eta badirudi, inor ez duela preokupatzen, edo inork ez dakiela zer egin.

Berriz ere Euskadi Alderdien eta interes partikularren gaine-tik dagoen printzipio bihurtzekotan, hasi beharrean gaudela, dirudi, printzipio horren exigentziak alde guztietara radikalki eta berdín aplikatzen, Alderdiekiko eta haien interesekiko kontem-plazio gabe, oportunismo eta partidismo gabe, sekula sozietate bat, gizarte bat, izango bagara.

«Prozesu demokratikoaren» bidea onartu zutenei, gogoratu beharra egongo da, egiazko demokrazia nahi bada, delibero gehiago erakutsi beharra dagoela libertate demokratikoen eta giza eskubideen alde: ez «beren» eskubideen alde bakarrik, ezpada baita beren «etsaien» eskubideen eta libertatearen alde ere. Nonahi eta beti. Inkontzisionalki. Bestela «beren» Euskadi egiten ari direla, esan beharko diegu: ez guztion Euskadi. Eta konplize bihurtzen ari direla: sujetu zapaltzaileak direktoki berak ez izan arren, zapalkuntzazkoa den prozesu batetan inplikaturik daudelako. Ez Estatutuari eta ez ezeri daukagu gizona eta giza esku-

bideak sakrifikatzerik. Zorionez edo zorritzarez, HBtik PNVraino denok elkartu beharko gintzakeen gauza gehiegi gertatzen da oraindik Euskadin alde horretatik. Eta tristeza da, Euskadik zinez denok obligatzen bagaitu, zenbait errebindikapen eta borroka, tradizionalki elkarrekin eraman duguna, beti ere guztion lana dena, orain «madarikatu» alderdi batentzat geratzea. Egin egin beharko da demokrazia: agian nekez elkartu ahal izango dugu hor, demokraziaren burutapen desberdinegiak daude eta, itxura duenez. Baina desegin egin beharko da diktatura, oraindik nonahi presenteei daukaguna: eta hori ezin izan daiteke «beste» lana, justu diktatura horixe gehien sofritzen ari direnena.

Eta HBri esan egin beharko zaio, egoera txarrean aurkitzen dela, eskubide publikorik gabe aurkitzen dela, arbitrarioki zapaldu eta biolatuta aurkitzen dela: baina horrek inori ez diola batera eskubiderik ematen, berak besteen eskubideak zapaltzeko, besteen espresio eskubidea eragozteko, edo berdin batzoki batetan eserita denborapasa egoteko edozeinen eskubidea biolentziaz biolatzeko. Eta ongi egiten duela, esan beharko zaio, bere eta herri honen eskubideak eta errebindikapenak barrikadaz eta mobiltzapenez gogor defendatuz, eta ondo tristeza dela besteen indiferentzia horrelakoetan: baina hamabi-hamairu urteko mutikoak barrikadak ezartzen jostaketan, etab. ia ez direla anekdota soilak eta noizik behingoak, ezta bestela pentsatzen duen edozeinen aurkako agresio verbalak eta fisikoak eta amenazoak ere, eta vandalismo horien eta «iraultza» horien kontra postura hartzea lehen-lehenik HBri tokatzen zaiola, ez PNVri. Hain zuzen borrokak dauka, ezerk baino gutxiago, bere seriotasuna galtzerik, sentidurik batere izango badu. Itsuak ikusten du, eserita lasai geratzen denari baino, armak hartu dituenari edo borrokara atera denari, problema larriagoak eta zorrotzagoak sortzen zaizkiola etika aldetik. Hala da. Eta horregatixe ere, etika radikal bat, diziplina puritano bat eta seriotasun absolutu bat exijitzen hasi beharrean gaude, Euskadiren izenean, borrokari.

Baina zer, errepublikatxo bat, ala nazio bat, herri bat, komunitate bat zen, egin nahi genuen Euskadi?

DEIA irakurri, EGIN irakurri —goizero irakurtzen ditut—: autokritika behintzat ez da gure fuertea. Lehenago esaten zena-ren beste sentidu batetan, baina zuzen-zuzen «bi komunitateen» eskizofreniara daramagu Euskal Herria. Bere odolezko XIX. mendera.